

մանել այդ բնագիրը, այլ, ըստ երեւոյթին, օգտուել է արդէն գյուղիւն ունեցող նախնագյուղիւնից: Նոյնը տեղի է ունեցել եւ Թրակացու քերականութեան հետ, որի թարգմանութիւնը յունաբան ռոտղին շրջանի աշխատութիւն է, մինչդեռ դաւիթ քերականի մեկնութիւնը, ինչպէս կը տեսնեմք, աւելիուշ ժամանակի եւ յունաբան այլ շերտի արտադրութիւն է:

ՊՐՈՓ. 8. ՄԱՅՍԻԴԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ:

(ԾԱՐՈՒԱԱԿՐԻՑԻ)

ԽԱՅՄԱՐ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷջ (ԾԱՐՈՒԱԱԿՐԻՑԻ)

ԺԵ.

ՀԱՅԱԳԻՒԹԱՍԱՆԵՐՈՅ ՄՈԼՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՅԼԱՊՊԵԱԳ¹:

ՈՐ ՂՀԱՅՂԵՆՍ ՌԵ ՊԵՏԵՆ:
Եւ նախ գիտելի է զի երեք իր ու պղծի՝
մէկ² լեզուն թէ ընդ այլազգիս խօսի. երկորդ՝
ձեռքն. թէպէտ զանսուրբ կենդանիս՝ ըմբունէ³.
ևրորդ՝ սուրն զանազան իր հատեալ՝ ու պղծի⁴:

ԱՐԴ՝ հարցանեմ զձեզ. ձեռն սուրբ եւ
դանակն սուրբ, զի՞ն. որ է պղծէ զկենդանին:
Ասեն թէ յանուն Հօր⁵ եւ Արդի եւ Հոգի՝
թէ զԱստուած անուանեմք թէ զայլ ոք: Ասեն նաքա
Աստուած անուանեմք թէ զայլ ոք: Ասեն նաքա
Ասեմք ապա դուք ընդէր ասէք, ըստ նամի⁶
ինուտա, բամիլա ուահման ու ուահիլ: Աչա⁷
եւ դուք զերրորդութեան անուն յիշեցիք. եւ
թէպէտ դուք ի լեզուս ձեր բա նամի ինուտա
ասէք, եւ մեք ի մերս յանուն Աստուծոյ, ու
պղծի զանազան լեզուս: ԱՐԴ՝ հարցանեմ թէ ի

ձեր լեզուդ ասէք բամիլա ի վերայ անսուրբ
կենդանոյ, որպէս արջոյ կամ գայլը, եւ զենուք
զնա, սրբի թէ ոչ. թէ սրբի, ընդէր դուք զա-
մենայն կենդանիս այսպէս ոչ զենուք եւ ուտէք:
Եւ թէ ասեն ոչ սրբի. ‘ասեմք’ թէ որպէս
ըսմիլայն զպիղծ կենդանին ոչ սրբէ, նոյնպէս
Հայր եւ Արդի եւ Հոգին⁸ զսուրբ կենդանին ոչ
պղծէ: ‘Ապա ուրեմն ոչ է խոտելի⁹ Քրիստոնէից
զենեալն:

[ա] Եւ թէ ասեն. վասն զի դուք, ‘անթլփիատ¹⁰
էք, ասեմք. եթէ անթլփիատի¹¹ զենումն պիղծ է,
Հայրն Աբրահամ, գեռ եւս անթլփիատ գոլով,
Հրամայեաց Աստուած առնուլ ոչխար ‘երեմեան¹²
եւ արջառ եւ նոխալ, եւ տատրակ եւ աղաւնի,
եւ պատարագեաց. եւ ընդ երեկս ետես ‘զԱս-
տուած¹³, միթէ ոչ եղեւ ընդունելի¹⁴:

Եւ այլ՝ յառաջ¹⁵, նոյ ‘յորժամ’¹⁶ ելի տա-
պանէն եւ ի սուրբ կենդանեացն պատարագեաց
եւ ընկալաւ Աստուած: Նոյնպէս եւ զԱմբելի պա-
տարագն ընկալաւ Աստուած Հրով¹⁷: Եւ արդ՝
զի՞ն ասէք. պիղծ էր նոցա զենմունքն, ‘զի եւ
նոքա անթլփիատը էին¹⁸:

Եւ թէ ասեն. յայնժամ գեռ եւս ոչ եր
ուխտ թլփիատութեան. ասեմք թէ յայնժամ ոչ
էր ուխտ թլփիատութեան, եւ այժմ բարձեալ է
ուխտն այն, եւ մեծագոյն ուխտ տուեալ մեզ՝
Քրիստոս: Եւ որպէս նոցա զենմունքն սուրբ էր որ
անթլփիատը էին. Նոյնպէս եւ ‘մեր¹⁹ սուրբ եղիցի:

‘ԱՅԼ եւ ի Տմշն²⁰ մեծ քաղաքն ձեր ոչ են
առնի տաճիկ քան զձեզ. որ ‘զղենմունքն²¹ Քրիս-

1. Ա. ‘Համայն:

2. Ա. ‘Հոգին Առուբ:

3. Ա. ‘Շէ ուրիմ խոսելի:

[ա] Աստուած. այդպէս նշանակուած հասուածներ Ա. Ե
մէջ հոս են. աւելի նաև կարգով:

4. Ա. ‘անթլփիատ:

5. Ա. ‘անթլփիատի:

6. Ա. ‘եռամաման:

7. Ա. ‘Աստուած:

8. Ա. ունի. ԱՅԼ եւ քառասուն ամեն յանապատին
ժաղվուրդուն անթլփիատը էին. եւ զայն ամենայն զենմունք
եւ պատարագ յատուցին Աստուած, միթէ ոչ եղեւ ըն-
դունելի:

9. Ա. ‘յառաջալ:

10. Պականէ Ը. Ն. Կ:

11. Ա. ‘Հոգին ընկալաւ:

12. Ինչպէս որ կը տեսնեմի. Ա. Ի. մէջ տեղափոխուած է
այս նախադասութիւնը:

13. Ա. ‘մերս:

14. Ա. ունի. ԱՅԼ եւ Մահմետն ձեր գրեալ եւ ա-
ւանդեալ՝ թէ յար վար որ իցէ հայ մարդ, զամենայն զեն-

մունքն նա առնէ. եւ հալալ է. եւ թէ ֆարսանդ մի հեռի
ի յար կողմանց ոչ իցէ քրիստոնեաց, տպա տաճիկն զենցէ:

Ապա եթէ դուք ուրանացք զայն եւ ծածկէք, այլ

ի դժին:

15. Ա. ‘զամենայն զենմունքն:

16. Ա. ‘յառաջալ:

17. Ա. ‘Հերրորդութեան:

18. Ա. ‘ոչ պղծութիւն ի զանազան լեզուս:

19. Գերոյ ասացաւ: Քարձեալ:

տօնեայքն առնեն, եւ տաճիկ մարդ ոչ իշխէ մի անսառուն զենուլ. միթէ եւ զայս կարէք ուրանալ: Ապա յայտ է թէ նորագիւտ¹ ինչ է թասուպութիւն² ձեր եւ խարել զհայզենն³:

Եւ դարձեալ. թէ այսպէս խստէք⁴ զքրիստոնէից զենեալն. զցորեանն զբարդ ուտէք. զի⁵ քրիստոնեայք հնձեն եւ հանեն ի կենաց. եւ զիսաղող եւ զամենայն միրդ: Զի նոքա անկական կենդանիք են եւ արմատացեալ են յերկրի, եւ հատումն նոցա՝ զենումն է նոցա. որպէս ցամաքային կենդանիք արմատացեալ են ի շունչն. եւ ձկունք՝ ի ջուրն, նոյնպէս տունիք եւ բոյսքն⁶ յերկրի: Եւ որ բաժանէ զցունչն ի կենդանոյն եւ զձուկն ի ջրոյն, զենումն է նոցա. նոյնպէս որ բաժանէ զբոյսն յարմատոյն՝ զենումն է նոցա:

^[ա] Եւ թէ ասեն. ընդէր ապա դուք զտաձկազեն⁸ ոչ ուտէք, ասեմք եթէ ընտրութիւն զենմանց երեք է. այսինքն՝ ի զենեալն, ի զենողն⁹, ի զենումն: Զենեալն. զի իցէ սուրբ կենդանի. որպէս ոչխար¹⁰, աղաւնի. զենումն. զի իցէ յանուն Աստուծոյ, եւ մի յանուն կուոց զոհեսցի: Խսկ ի զենողն⁹ երկու ինչ պիտոյ. նախ, զի իցէ արու կատարեալ, եւ ոչ էդ կամ չէզոք, կամ մանուկ անկատար. զի սերմանական զօրսութիւն¹¹ պակասէ ի նոսա. երկրորդ, զի իցէ հաւատացեալ. վասն զի անհաւատն մեղօք սպանեալ է զոդի¹² իւր. եւ զենեալն ի նմանէ որպէս գազանաբեկ է. վասն որոյ չէ ուտելի: Արդ տաճիկն յանուն Աստուծոյ զենու, բարի է, եթէ սուրբ կենդանի իցէ. այլ զի անհաւատ է եւ զհոդի¹³ իւր սպանեալ է մեղօք, եւ սպանեալն արիւն ոչ կարէ հանել:

Եւ դարձեալ. տաճիկն ախտացեալ զառդոմայական պղծութիւն¹⁴ եւ է ի կոտղ կարդի եւ չէզոքի. յաղագս այնորիկ զենեալն ի նմանէ ա-

1 Ա. նոր գիւտ:

2 Ա. թասըլպութիւն:

3 Ա. ունի. Եւ դարձեալ. թէ այսպէս խտրող էք զենմանց, զձուկն, զոր քրիստոնեայք հանեն ի ջրոյ. ընդէր դուք ուտէք: Զոր աշա խաչ կայ ի գլուխն եւ ի ձեռն քրիստոնեայ մարդոյ մեռանի ի բազում տեղիս:

4 Ա. խարեք:

5 Ա. զոր:

6 Ա. ունի. Կամ զիսաւարտ կամ:

7 Ա. բոյսք:

8 Ա. զտաձկազենն:

9 Ա. զենողն:

10 Ա. ունի. Եւ:

11 Ա. զարութիւն:

12 Ա. զհոդի:

13 Ա. զհոդի:

14 Ա. զսոդոմայականն:

նուտելի է եւ պիոդ: Արդ վասն այս մեք զտաձկազեն¹ ոչ ուտելիք² [ա]:

Այսպան առ այս³:

ԺԶ.

Վեշտասաներորդ Մոլորութիւն Այլազգեաց⁴:

Ար⁵ կարծեն զինքեանս օրինաւոր գոլ:

Վասն որոյ⁷ բնական քննութեամբ ցուցից զստութիւն⁸ նոցա: Կախ այսպէս⁹. զի ի քարգական օրէնսն պղատոնական, պոռնիկըն եւ շունք յայտնի ի փողոցս եւ ի հրապարակս նստել հրամայեցան. զի այլքն որոշեսցին ի նոցանէ եւ գարշեսցին ի չարութենէ այնմ: Խսկ Մահմետ¹⁰ օրէնս եղեալ է զովեալ. եթէ ոք տասն անգամ կամ աւելի երթիցէ ընդ այն ճանապարհ, պատուեսցի. եւ զՄահմետ¹¹ գովեն ազգն իւր¹² թէ

1 Ա. զտաձկազենն:

2 Ա. ունի. Պուր վասն ե՞ր զհայազենն ոչ ուտէք:

3 Ա. Այսպան վասն զենմանց. Եւ զայլ պէսսէ մանրաքննին վասն զենման կենդանեաց գոցես ի համարն:

4 Ա. վեցտասաներորդ մոլորութիւն Տաճկաց:

5 Ա. ունի. Ուր անօրէնք են եւ:

6 Ա. ունի. Եւ զի նորա ոչ հաւատան աստուածացին բանից:

7 Ա. այն:

8 Ա. ունի. աւրինաց:

9 Ա. ունի. Զի ասէ իմաստասէրն թէ սուտ է որ ոչ համաձայնի իրն ընդ ձայնին, որպէս ասելն ոսկի քարին: Այսպէս եւ ասելն օրինաց նոցա մոլուսւլման, այսինքն սրպէկ հաւատ, ոչ համաձայնի իրի նոցա. քայլ զի անուածք միան են եւ ոչ գործով, որպէս գերեզման բռեալ: Երկրորդ, զի զրո ինչ կարէ ոք առնել, զայն արժան:

Երրորդ, զի ոչ երեքը ի խաւարէ լցոն եւ ոչ ի չարք բարի: Արդ ասեն նորա եթէ ոք զքրիստոնեա կողապէտ կամ սպանանէ, արքայութիւնն նման' է. զոր եւ ոչ կարի կապաշտքն ասէն յառաջքն: Հստ այնմ եւ ոմանք ի նոցան ոչ ուտեմ զայլցն, հարամ ասելով, որ եւ այս կարի հաւատակ երեւի այնմ:

Չորրորդ, զի ամենայն ոք զայն ասէ Աստուած: Մոր անուան երդնու եւ ի յօրէնսն եւս գրեալ է. երդնուցու յԱստուած Ճշմարիտ: Խսկ ազգն Տաճկաց զսորոպէտն կոտղ աստուած պաշտեն: Եւ յայտ է յերգումն իւրեանց, զոր թալեղ կոտեն նորա, եւ այն ըստ նոցա անբակելի: զոր եւ քրիստոնեայք զերգումն, ոք առ Ճշմարիտն Աստուած, ոչ այնպէս պահէն որպէս եւ նոքա:

Հինգերրորդ, զի ամենայն ոք զայն ասէ Աստուած: Եւ երկիր պագանէ, ոք եւ կոսպալամբն նոյնպէս երկիր պագանէն, յայտ է յԱստուածալունն գիրն: Խսկ ազգն Տաճկաց զայն ոք պաշտեն եւ երգնուն, պղծեն՝ յամենայն ժամը առնելով ընդ նոսա:

Վեցերրորդ:

10 Ա. յազգն Տաճկաց:

11 Ա. որ եւ զիսկամբարն իւրեանց:

12 Պակասէ յԱ. ունի:

ի միում գիշերի ընդ այսափ կնոց գնաց: ‘Եր-
կորդ¹. զի ասէ իմաստասէրն, յոյս մարդոյ առ
այն պարտ է² լնել, որ գերագոյն գտանի քան
զինքն: Վասն որոյ յուսան աղքատք ի թագա-
ւորս: Իսկ ազգն Տաճկաց այնպէս յուսան ի Մահ-
մէտ որպէս թէ զրունք՝ արբայութեան³ նայ⁴ է:
Եւ յայտ է զի բազում անգամ զԱստուած յի-
շելով երկիր ոչ պագանեն. եւ յօրժամ զՄահ-
մէտ յիշեն, անկանին ի վերայ երեսաց իւրեանց:
‘Երկորդ⁵. զի համբաւեն նոր օրէնս գրեալ⁶
Մահմէտի. զոր եւ կարի ստեն այսու: Զի թլիա-
տութիւն նոցա է յօրինացն Մովկէսի. եւ լուա-
ցումն եւ աղօթք նոցա: Զի իսրայէլացիքն յամե-
նայն դիմաց յերուսաղէմ՝ աղօթէն⁷ եւ նոքա՝
ի հաճն: Այլ եւ մանրն եւ մի դէմ յԱստուած
ասել, եւ այլ⁸: Բայց այս միայն երեւի զանա-
զանութիւն նոցա, զի նոքա զՄահմէտ մարդարէ
կոչեն, եւ ջնուտն ոչ⁹: Զորբորդ¹⁰. զի արբայու-
թիւն¹¹ Աստութոյ ուտելի եւ ըմպելի քարոզեն եւ
‘ասեն¹²’ առնուլ մի մի իւրաքանչեւր որ՝ քառա-
սուն կամ եօթանասուն կին. որ եւ յայտնի¹³ սուտ
ցուցաւ ի վերոյ: Զի զայս ամենայն ազգ¹⁴ խոս-
տովանին թէ որք մեռանին նոքա յառնեն: Արդ՝
բազումք ի յաշխարհի նոքա են, որ առանց կին
‘մեռան¹⁵, նոցա ուստի յաւելցի: Եւ զայս եւս
խոստովանին, թէ ոչ աճէ անդ մարդկայինս
լնութիւն: Ապա ուրիշն սուտ է օրէնք նոցա,
եւ սուտ է կին առնուլն անդ. զի կին վասն
զաւակի լինի¹⁶:

Դարձեալ. զԱստուած, ասեն, պաշտեմք,
եւ զբանն Աստութոյ ուրանան: Յարութիւն խոս-
եալ զբանաց առնուլ հանդ սակա այն

¹ Ա. ունի. Եօթներորդ. զի առնաւն օրէնք սակա այն
գրեցան, պարկելսացին մարդիր ի յանցագ ցանկութեանց.
Եւ յայտ է զի յուլ լինել օրինացն եւ պարկելսացին թեանն,
չոզ կորեան, որպէս ասէ գիր, ուստին եւ ըրէին, կանայս
որ բազում ուտէ քաջ ասեն, եւ հռոգս ասն, եւ հրազ-
դական առնուլով ընդանի ասեն լինել Աստութոյ:

Ա. թերորդ:

2 Ա. պարտի:

3 Ա. արբայութեանն:

4 Ա. կններորդ:

5 Ա. գրեալ:

6 Պակասէ յԱ.ն:

7 Ա. ունի. որպէս ցուցաւ ի վերոյ¹ ուրեմն Հրեայք
են ներաւ:

8 Ա. ունի. եւ նոքա ոչ². ազգ ուրեմն Հրեայք:

9 Ա. Տաճաներորդ. ի վերոյ այսը ամենայնի երեւի
սուտ թիւն աւրինաց նոցա:

10 Ա. արբայութիւնն:

11 Ա. հաջնեն:

12 Ա. օրմանասուն կին. որ եւ այս:

13 Ա. ազգք:

14 Ա. մեռանին:

15 Ա. կին առնուլն զի կին վասն զաւակի լինի. ապա

ուրեմն սուտ է օրէնքն նոցա:

առվանին եւ հոգոյ բաժին ո՛չ¹ տան: Հատու-
ցումն ասեն գործոց, եւ զամենայն մեղք գործեն²:
Եւ այլ եւս. զգինին հարամ՝ ասեն. եւ ամենե-
քեան արբեան: Եւ դառնան զմեզ զըպարտեն
‘ասելով³ թէ ձեր քահանայքն ի ժամ՝ մահուն⁴
սալաւաթքերեն, եւ յեկեղեցին դատեալ հրա-
ժարէ ի հաւատոցն. թերեւս լուեալ իցեն⁵ զիրա-
ժարումն ի դիմաց մեռելցն:

Այլ եւ ասեն թէ Յիսէն գայ ՚ի ղիա-
մաթի օրն⁶ եւ հարսանիք առնէ. թերեւս
լուեալ զհոգեոր հարսն եւ փեսա յՆւետա-
րանին, եւ մարմնաւոր կարծեն անմտութեամբ⁸:

Որ եւ հարցանեն թէ զինչ է գրեալ ի
գուռն ըեհեցտին, իրը թէ անուն Մահմէտին:
‘Վասն զի⁹ նորա որ՝ արբայութիւն¹⁰ մարմնա-
կան ասեն, այսպէս մարմնական գուռն եւ գիր-
կարծեն. ոչ գիտելով թէ արբայութիւն տե-
սութիւն¹¹ է լսուծոց, եւ զուռն քրիստոս է,
որպէս ինքն հրամայեաց:

Հարց զնոսա թէ առաջին հարքն, Աբրա-
համ, Մովկէս ‘եւ¹²’ դաւիթ որպէս մտին յար-
քայութիւն, որ ոչ գիտէին զանուն Մահմէտին:
Եւ թէ Քրիստոնեայն իմ եղիցի յերկինս: Ահա զի եւ
Քրիստոնեայք մտանեն: յարբայութիւն¹³ եւ զա-
նուն Մահմէտին չգիտեն¹⁴:

Այսպան առ այս:

ԲԱՐԳԵՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՂԸ

(Ակրծ:)

- 1 Ա. ունի. Եօթներորդ. զի առնաւն օրէնք սակա այն
- 2 Ա. ունի. կու միայն զերեզմանա դեղագծեն:
- 3 Պակասէ յԱ.ն:
- 4 Ա. մահուն:
- 5 Ա. ունի. զալելուն եւ:
- 6 Ա. ՚ի ղիամաթին:
- 7 Ա. ունի. ՚իցեն:
- 8 Ա. ամենասութեամբ:
- 9 Պակասէ յԱ.ն:
- 10 Ա. արբայութիւնն:
- 11 Ա. ունի. Եւ թէ Մահմէտին անունն՝ զայն ամե-
նայն յերկինս տանի, ինքն Մահմէտ ընդէր յերկին եւ ոչ¹
- 12 Պակասէ յԱ.ն:
- 13 Ա. յարբայութիւնն:
- 14 Ա. ունի. Եւ թէ Մահմէտին անունն՝ զայն ամե-
նայն յերկինս տանի, ինքն Մահմէտ ընդէր յերկին, ինայեւ
ուրեմն ուտէ գրեալ զի մի ապատկացին սուբբ լուելք ձեր: Այլ
ոյս փաքը ի շատէ, զի ձանիցէք զմնար արէնքն նոցա, եւ
բան առ բան պատասխանիցք եւ մի յաղթիցիք: